

Nyt fra Sprognævnet

1999/1 marts

Indhold

Artikler

- [År 2000-problemer](#)
 - [Komma i engelsk og dansk](#)
 - [Berigtigelse](#)
-

År 2000-problemer

Af *Henrik Galberg Jacobsen*

Stadig flere af de spørgsmål som Sprognævnet får, har at gøre med det kommende årtusindskifte. Et af hovedspørgsmålene er: "Hvornår begynder det nye årtusind i virkeligheden?". Et andet er: "Hvad skal vi kalde det næste århundrede?", et tredje: "Hvad skal vi kalde de to første årtier i det nye århundrede?". Andre spørgsmål er af mere teknisk art. De drejer sig fx om hvordan man skal skrive datoer i det nye århundrede, hvordan man skal udtale de nye årstal osv.

I denne opsamlingsartikel giver jeg en oversigt over de forskellige sproglige år 2000-problemer som Sprognævnet indtil nu er blevet stillet over for, og som nævnet har en mening om.

Årtusindskiftet - hvornår?

Hvornår skal det store nytårsknald være, 31.12.1999 eller 31.12.2000? Det skal være 31.12.1999, altså små 10 måneder efter udsendelsen af dette blad. Det er der stort set enighed om, også blandt de mennesker der i øvrigt mener at det nye årtusind - ligesom det nye århundrede og det nye årti - "i virkeligheden" først begynder et år senere, nemlig ved udløbet af nytårsaften 31.12.2000.

Men hvornår begynder det nye årtusind - og det nye århundrede og det nye årti - så rent sprogligt? Spørgsmålet kan også formuleres sådan: Hvad betyder de sproglige udtryk *det 21. århundrede* og *2000-tallet*? Betyder de 'hundredårsperioden 2000-2099 inkl.', eller betyder de 'hundredårsperioden 2001-2100 inkl.'? Det er den første betydning, altså 2000-2099, der er den korrekte - helt svarende til at fx *det 20. århundrede/1900-tallet* og *det 19.*

århundrede/1800-tallet hidtil har betydet og stadig betyder henholdsvis 'hundredårsperioden 1900-1999 inkl.' og 'hundredårsperioden 1800-1899'.

Dronning Margrethe var således i fuld overensstemmelse med naturlig dansk sprogbrug da hun 31.12.1998 henimod slutningen af sin nytårstale sagde:

Om seks timer er vi nået igennem 1998; et nyt år står for døren: 1999. Sikken en masse ni-taller, vi nu skal til at skrive i dette, århundredets sidste år. (Citeret efter Politiken 1.1.1999).

Sådan er det. For sådan bruger vi sproget, fra hytte til slot.

Og så er det uvedkommende om vi ved en nøjeregnende tilbagetælling mod vores tidsregnings begyndelse ender i et "restårhundrede" på kun 99 år (år 1-99 inkl.), og at vi tilsvarende er nødt til at acceptere et "restårtusind" og et "restårti" på henholdsvis kun 999 år (år 1-999 inkl.) og kun 9 år (år 1-9 inkl.). At det forholder sig sådan, hænger sammen med at der ikke findes noget 'år 0', og at vores tidsregning derfor begynder med år 1.

Problemet med de afsnubbede århundreder mv. i begyndelsen af vores tidsregning kunne løses med et snuptag ved at man simpelthen vedtog at lade dem starte med år -1 (minus et) i stedet for med år +1. Det ville være en lige så (u)rimelig løsning som det er at forlænge det århundrede vi endnu befinder os i, til et år efter år 2000.

Spørgsmålet om hvornår et århundredskifte mv. sprogligt set finder sted, er fyldigere behandlet i Nyt fra Sprognævnet 1991/2, s. 1-2, og 1998/4, s. 14-15.

Det næste århundrede (og årtusind)

Hvad skal vi kalde det næste århundrede? Set fra et rent dansk synspunkt er der egentlig kun to muligheder, nemlig *det 21. århundrede* (med bogstaver: *det enogtyvende århundrede*) og *2000-tallet* (med bogstaver: *totusindtallet*).

Den første af disse betegnelser, *det 21. århundrede*, går naturligt og uproblematisk ind i rækken af traditionelle århundredbetegnelser som *det 14. århundrede* (1300-1399), *det 19. århundrede* (1800-1899) og *det 20. århundrede* (1900-1999). Sådanne århundredbetegnelser var tidligere næsten enerådende. De kan imidlertid - i hvert fald i skyndingen - give anledning til forståelsesvanskeligheder: "*Det 14. århundrede*, er det nu 1300-årene eller 1400-årene der ligger i det?". I de senere årtier er de da også i stigende grad blevet erstattet af betegnelser af typen *1300-tallet* og *1800-tallet*. Det ændrer dog ikke ved at de traditionelle århundredbetegnelser fortsat er fuldt korrekte, og at det også vil være helt i orden at omtale det næste århundrede som *det 21. århundrede*.

Den anden af betegnelserne, *2000-tallet* (*totusindtallet*), er den naturlige fortsættelse af rækken .. *800-tallet*, *900-tallet*, *1000-tallet* (*tusindtallet*), *1100-tallet*, .. *1800-tallet*, *1900-tallet* ..., og det er den betegnelse som Sprognævnet anbefaler i denne sammenhæng. Når så *2000-tallet* er slut, kan vi vende tilbage til velkendte *hundred-*betegnelser som *2100-tallet* (*enogtyvehundredtallet*), *2200-tallet* osv.

Man kan indvende mod *totusindtallet* at det strengt taget er dobbelttydigt, idet det jo også kunne betegne hele det næste årtusind, altså perioden 2000-2999. I betragtning af

hvor lidt man i de kommende år må formodes at tale om det næste årtusind som en helhed i forhold til tidligere og kommende årtusinder, har vi dog ment at man kan tillade sig at se bort fra denne forvekslingsmulighed. Har man brug for at tale om perioden 2000-2999 som en helhed, bør man dog for en sikkerheds skyld undgå betegnelsen *2000-tallet* og i stedet bruge helt entydige udtryk som fx *det 3. årtusind* eller *årtusindet 2000-2999*.

Også betegnelsen *tyvehundredtallet* har været inde i billedet som en mulig betegnelse for det næste århundrede. At den overhovedet har været diskuteret som en mulighed i dansk, hænger sammen med at de sproglige autoriteter i Sverige i mere end 30 år har anbefalet betegnelsen *tjugohundratalet* som betegnelse for det næste århundrede, og at der i begyndelsen af 1980'erne var bestræbelser i gang for at indføre de tilsvarende betegnelser i dansk og norsk.

Orddannelsen *tyvehundredtallet* har imidlertid vist sig at være for afvigende til at den kunne vinde indpas i dansk: Vi har jo bl.a. ikke noget talord der hedder *tyvehundrede*, og 1000-tallet som betegnelse for det 11. århundrede har altid kun kunnet udtales *tusindtallet* (og ikke "tihundredtallet"). Også i Norge har spørgsmålet været diskuteret. Her står *tjuhundredtallet* noget stærkere end det tilsvarende ord i dansk, men det norske sprognævn har dog ikke desto mindre besluttet sig for betegnelsen *totusentallet*.

Spørgsmålet om *totusindtallet* over for *tyvehundredtallet* har tidligere været behandlet af nævnets formand, Erik Hansen, i *Nyt fra Sprognævnet* 1986/1, s. 1.

De næste årtier

De otte årtier fra 2020 til 2099 er sprogligt set ligetil. De må hedde *2020'erne*, *2030'erne*, *2040'erne* osv. eller i kort form *20'erne* (*tyverne*), *30'erne* (*trediverne/tredverne*), *40'erne* (*fyrreerne*) osv. - altså på samme måde som fx *1920'erne*, *1930'erne*, *1940'erne* osv.

Værre er det med betegnelserne for de to første årtier, det fra 2000 til 2009, og det fra 2010 til 2019. Ser vi tilbage på de første årtier i dette og tidligere århundreder, får vi ikke megen hjælp til at danne udtryk der er parallelle med *1920'erne* osv. Det ser nemlig ud til at man hidtil har klaret sig uden den slags betegnelser for århundredernes første årtier. Det betyder dog ikke at man ikke tidligere har kunnet tale om de første årtier. Man har jo fx kunnet bruge selve årstallene: *1900-1909* eller *1810-19*. Eller man har kunnet tale om fx *1900-tallets første årti* eller *det andet årti i det 19. århundrede*.

Sådan kan vi naturligvis bare fortsætte ind i det næste århundrede også. Og i mange situationer vil det utvivlsomt være fuldt tilstrækkeligt at sige eller skrive fx *2000-2009*, *2010-2019*, *2000-tallets første årti*, *det andet årti* el.lign. Men i nogle situationer vil det nok være praktisk at kunne behandle de to første årtier på en måde der sprogligt set er så parallel som muligt med de otte andre årtier i et århundrede. Der er i hvert fald en del sprogbrugere der allerede her før århundredskiftet har følt et behov for et sæt betegnelser af den type, og som har bedt Dansk Sprognævn om et råd.

Sprognævnets svar er i disse tilfælde: Kald det første årti for *enerne*, og kald det andet for *tierne*. Det er ganske vist ikke Sprognævnet selv der har fundet frem til ordparret *enerne - tierne*, men de to ord var vinderne i en læserkonkurrence i Politiken i sommeren 1996, og

de er også efter Sprognævnets vurdering det bedste bud på et sæt nye årtibetegnelser der sprogligt set passer rimeligt med de allerede eksisterende.

Både *enerne* og *tierne* ligger i en vis forstand ligefor. Der er i begge tilfælde tale om ord der findes i forvejen, og som har en lignende anvendelse i regning og matematik som den de nu får inden for tidsregningen. Et af dommerkomiteens medlemmer var professor Erik Hansen, der i en kronik i Politiken 7.7.1996 bl.a. motiverede valget af *enerne* således:

en *ener* er i regnekunsten og -undervisningen det sidste ciffer i et helt flercifret tal, og dette indebærer vel at mærke at nul også er en ener.

Og hvad *tierne* angår, har dette ord faktisk været brugt om det andet årti i 1800-tallet. Ordbog over det Danske Sprog (bind 23, 1946) anfører således citatet "Ingemanns Poesi i 10'erne" fra en litteraturhistorie fra 1916.

Paralleliteten mellem på den ene side *enerne* og *tierne* og på den anden *tyverne*, *trediverne* osv. må siges at være tilfredsstillende når ordene udtales, og når de som her er skrevet fuldt ud med bogstaver. Men netop årtibetegnelser skrives formentlig oftest med en blanding af (års)tal og bogstaver, fx *1990'erne*, *90'erne*.

Så hvis *enerne* og *tierne* helt skal opfylde forventningerne til dem, skal de også kunne skrives med en blanding af tal og bogstaver. Det går fint med *tierne*: *2010'erne* eller *10'erne* (se også litteraturhistoriecitaterne ovenfor). Men *enerne* ...? Hverken *2001'erne* eller *1'erne* (eller *01'erne*) er rigtig rare. Det er som om de i lovlig høj grad fokuserer på 1-tallet og dermed kommer til at favorisere år 2001 på bekostning af de ni andre år i årtiet. Det er muligvis dette forhold der er grunden til at *enerne* ikke tidligere har været brugt som betegnelse for det første årti i et århundrede. Og det kan også vise sig at være den alvorligste hindring for at *enerne* kommer til at slå igennem som almindelig brugt årtibetegnelse.

Sprognævnet har modtaget en del vrede reaktioner på *enerne* og *tierne*. Så for en ordens skyld: Årtibetegnelserne *enerne* og *tierne* med de tilsvarende tal-bogstav-skrivemåder *2001'erne/1'erne* og *2010'erne/10'erne* er et tilbud til de sprogbrugere der mener de har brug for betegnelserne. Der er ikke tale om et par nye ord som Sprognævnet med vold og magt vil presse ned over sprogbrugerne og ind i sproget. Så brug ordene *enerne* og *tierne* og skrivemåderne *2001'erne/1'erne* og *2010'erne/10'erne* hvis I har lyst - og lad være hvis I ikke bryder jer om dem.

Datoer mv.

Datoer i 2000-tallet bør principielt skrives på samme måde som de hidtil har været skrevet, altså fx *11.3.2000*, *11. marts 2000*, *20.11.2004*, *20. november 2004*, *5.9.2034*, *5. september 2034*.

De to første cifre i århundredbetegnelsen kan således også i det næste århundrede udelades når man er sikker på at det ikke fører til misforståelse: *11.3.00*, *20.11.04*, *5.9.34*. I datoer hvor måneden er skrevet med bogstaver, bør man dog normalt foretrække at skrive årstallet med alle fire cifre, altså hellere *5. september 2034* end *5. september 34*. Det gælder specielt datoer i århundredets første tiår: Skriv altså hellere *11. marts 2000* end *11. marts 00*, og hellere *20. november 2004* end *20. november 04*.

Ved perioder der rækker hen over århundredskiftet, vil det normalt være det mest hensigtsmæssige at skrive årstallene med fire cifre. Skriv altså hellere *1.10.1998-30.9.2001* end *1.10.98-30.9.01*. Og skriv *1980-2030* og ikke *1980-30* (derimod er det naturligvis helt i orden at skrive både fx *2010-2023* og *2010-23*).

Udtale

Et årstal som *1972* kan enten udtales *nitten hundrede (og) tooghalvfjerds* eller *nitten tooghalvfjerds*. Den lange udtale er den traditionelle, og det er den der kan bruges ved alle årstal, også ved trecifrede årstal som fx *987: ni hundrede (og) syvogfirs*. Den korte udtale, hvor årstallet udtales i to grupper ligesom et telefonnummer, er nyere og er mindre generelt anvendelig end den lange udtale. Den kan fx normalt ikke bruges ved trecifrede årstal ("Han døde *ni syvogfirs*"), og den er heller ikke rigtig god ved årstal i et århundredes første årti ("Hun er født i *nitten (nul) syv*").

Også når det gælder årstal i 2000-tallet, er den lange udtale den generelt anvendelige. Man kan altså uden videre udtale årstallene *2002* og *2064* som *to tusind og to* og *to tusind og fireogtres*. De kortere "telefonnummerudtaler" vil derimod virke påfaldende på mange, specielt ved årstallene fra 2000 til 2009. Efterhånden som vi får vænnet os til det nye århundrede, vil det dog nok blive ganske almindeligt også at udtale årstal som fx *2012* og *2064* som *tyve tolv* og *tyve fireogtres*.

Med eller uden år?

Når man skriver årstal som *2000*, *2012*, *2064*, kan man altid skrive dem som her, altså uden ordet *år* foran. Man kan dog også tilføje ordet *år* og skrive *år 2000*, *år 2012*, *år 2064*. Der er øjensynlig en tendens til at man sætter *år* foran visse årstal, specielt små tal og runde tal og muligvis i særlig grad fremtidige årstal, fx *år 5 f.Kr.*, *år 29*, *år 1000*, *år 3017* - og altså også *år 2000* mv. Denne tendens er særlig stærk i talesproget

Der er dog ikke noget der tvinger en til at sætte *år* foran årstal som fx *2000* og *2012*, hverken i tale eller skrift. Og efterhånden som vi kommer nærmere på årtusindskiftet og ind i det nye årtusind, vil det utvivlsomt føles stadig mindre påkrævet med ordet *år* foran årstallet.

Millennium, decennium, dekade og sekel

Skal det være rigtig fint, hedder 'årtusind' *millennium*. Sprognævnet har ikke været forudseende nok til at dette ord kom med i Retskrivningsordbogen (1. udg., 1986; 2. udg., 1996). Men det kommer utvivlsomt med i næste udgave af ordbogen, der ventes udsendt i 2001.

Det staves som anført: *millennium*, altså med to *l*'er ligesom i det latinske talord *mille* '1000' og med to *n*'er ligesom i det latinske *annus* 'år', der ligger bag endelsen *-ennium*. Ordet bøjes *millennium* - *millenniet* - *millennier*, og i sammensætninger indgår det uændret i formen *millennium*, fx *millenniumproblemer*, *millenniumskiftet* (og ikke "millennieproblemer" osv.).

Millennium er altså med hensyn til bøjning mv. helt parallelt med det mere velkendte

fremmedord *decennium* 'årti', der er dannet på grundlag af det latinske talord *decem* '10'. Også ordet *dekade* (der går tilbage til det græske *deka* '10') nævnes undertiden i denne forbindelse. Det kan bruges generelt om tidsrum bestående af ti enheder, fx ti dage, og kan også bruges synonymt med *decennium* i betydningen 'årti'. Ordbog over det Danske Sprog, Supplement, bind 2 (1995), karakteriserer dog brugen af *dekade* i betydningen 'årti' som 'sjældnen i det 20. århundrede'.

Det latinske ord for '100' er *centum*, som vi bl.a. kender fra måleenheder som *centiliter* og *centimeter*. Man kunne vente at samme ord indgik i fremmedordet for 'århundrede', og at det altså hed *centennium* (jf. fx engelsk *century* 'århundrede'). Det gængse danske fremmedord er imidlertid *sekel*, der går tilbage til det latinske *sæculum*. Dette ord kunne oprindeligt betegne en 'menneskealder' eller 'generation' (ca. 33 år), men kom til også at betegne den længste tid et menneske kunne leve, altså et helt århundrede.

Henrik Galberg Jacobsen (f. 1944) er tidligere seniorforsker i Dansk Sprognævn, siden 1.2.1999 professor i nordiske sprog ved Syddansk Universitet, Odense Universitet.

Efter Retskrivningsordbogen kan man valgfrit skrive med eller uden *-e* i *århundred(e)* og *årtusind(e)*, uanset om ordene bruges selvstændigt eller i sammensætninger. Jeg har i denne artikel valgt formen *århundrede* (og *hundrede*) med *-e* når dette ord bruges selvstændigt, og ellers brugt formerne uden *-e* (fx *århundredbetegnelse*, *årtusind*, *årtusindskifte*). HGJ

[Til indholdsfortegnelsen](#)

Komma i engelsk og dansk

Af *Niels Davidsen-Nielsen*

Med udgivelsen af 2. udgave af *Retskrivningsordbogen* indførte Dansk Sprognævn i 1996 et nyt kommasystem. Ved samme lejlighed udgik det såkaldte pausekomma. Derimod blev det grammatiske komma, også benævnt kryds og bolle-kommaet, bevaret. En ordning med to systemer (pausekomma og grammatisk komma) blev altså afløst af en anden ordning med to systemer, og disse systemer kaldes nu *nyt komma* og *traditionelt komma*.

I modsætning til pausekommaet sættes ikke blot det traditionelle, men også det nye komma efter ret faste grammatiske regler, men de grammatiske forhold der styrer kommateringen, er noget forskellige. Således sættes der ikke komma foran et sætningsformet objekt (genstandsled) i det nye system som der gøres i det traditionelle. Med nyt komma skrives der fx *Jeg forstår du har problemer* (jf. *Jeg forstår dine problemer*), med traditionelt komma *Jeg forstår, du har problemer*.

Sprognævnet *anbefaler* det nye komma, og mange sprogfolk lader til at være enige med nævnet i at anvendelse af det nye komma resulterer i en mere hensigtsmæssig opdeling af

tekster i informationsenheder end det traditionelle. I sin håndbog *Pas på sproget* (1996) skriver Søren Brandt fx som følger: "De nye kommeregler er en usædvanlig vellykket forening af de bedste egenskaber fra hvert af de to tidligere sæt kommeregler, og der er ingen grund til at bruge de også stadig normrette regler for "traditionelt komma", som fører til en del forstyrrende kommaer og som næsten ingen behersker" (s. 56).

En sidegevinst

Formålet med denne artikel er at sætte fokus på en *sidegevinst* ved at gå over til det nye komma. Har man lært at sætte nyt komma, bliver arbejdet med at lære sig *engelsk kommatering* meget mere overkommeligt, for den nye danske kommatering ligger tæt op ad den engelske (samt op ad den svenske og især norske og op ad den der benyttes i de romanske sprog). Da engelsk er vor tids internationale hjælpesprog og første fremmedsprog i Danmark, siger det sig selv at beherskelse af skriftligt engelsk, herunder tegnsætning, er et stort aktiv.

I det nye danske system sættes der normalt ikke komma foran en ledsætning (bisætning) som der gøres i det traditionelle. Der er altså ikke komma i eksempler som *Man siger at hun drikker* og *Jeg ringer når de er kommet*. I engelsk sættes der heller ikke komma under disse betingelser (*They say that she drinks* og *I'll call you when they have arrived*), og det er denne lighed der gør det let for brugere af det nye danske komma at lære sig engelsk kommatering.

I engelsk eksisterer der ikke som i dansk en officielt fastsat tegnsætning. I dette århundrede er der imidlertid vokset en *norm* frem i Storbritannien og det britiske statsamfund, og det er den der vil blive beskrevet her. Amerikansk tegnsætning adskiller sig i visse henseender fra britisk, som vi hvad et enkelt forhold angår, kommer ind på nedenfor. Den følgende sammenligning af dansk og engelsk kommatering er baseret på *Retskrivningsordbogen* (2. udgave, 1996; RO) og *The Penguin Guide to Punctuation* af R.L. Trask (1997). Derudover har jeg konsulteret *The Oxford Companion to the English Language* (1992). Jeg tager udgangspunkt i fire engelske kommatyper som Trask opstiller: 'the listing comma' (opremsningskomma), 'the joining comma' (forbindelseskomma), 'the gapping comma' (udeladelseskomma) og 'bracketing commas' (parenteskommaer).

Jeg tillader mig at gå ud fra at de læsere der er interesseret i kommatering på engelsk, også har et vist kendskab til engelsk. I det følgende bringes engelske eksempler derfor uden oversættelse.

Opremsningskomma (listing comma)

Dette komma bruges som erstatning for AND og OR ved sideordnede led (ord, ordgrupper, sætninger), typisk i konstruktioner af typen X, Y og/eller Z:

The Three Musketeers were Athos, Porthos and Aramis.
He came, saw and conquered.
The children were happy, noisy and overexcited.
They spoke slowly, deliberately and softly.
You can fly via Bombay, via Athens or via Cairo.
Lisa speaks French, Juliet speaks Italian and I speak Spanish.
I said that Lisa speaks French, Juliet speaks Italian and I speak Spanish.

Opremsningskomma bruges også mellem sideordnede foranstillede adjektiver:

Her long, dark, glossy hair fascinated me.

I dansk er billedet stort set det samme:

De Tre Musketerer var Athos, Porthos og Aramis.
Du kan flyve over Bombay, over Athen eller over Kairo.
Hendes lange, mørke, skinnende hår fascinerede mig.

Der er dog en enkelt væsentlig forskel: I dansk skal der sættes komma foran konjunktionen hvis de led der sideordnes, er sætninger (se RO, § 51.1 og 52.2):

Lisa taler fransk, Julie taler italiensk, og jeg taler spansk.
Jeg sagde at Lisa taler fransk, at Julie taler italiensk, og at jeg taler spansk.

I Retskrivningsordbogen nævnes det at den underforståede konjunktion foruden OG og ELLER kan være MEN (§. 46):

Nok se, ikke røre!

Her sættes der også opremsningskomma i engelsk:

You can look, not touch!

Om kommatering i opremsninger skal det tilføjes at der i amerikansk engelsk sættes komma foran den konjunktion der indleder det sidste sideordnede led:

The Three Musketeers were Athos, Porthos, and Aramis.

Denne kommatering - der afviger fra den danske - benyttes også af Oxford University Press i dette forlags udgivelser og benævnes derfor i Storbritannien 'the Oxford comma'.

Forbindelseskomma (joining comma)

Forbindelseskommaet bruges til at sammenføje to helsætninger til en sammensat sætning (et "punktum"), og det *skal* følges af et af forbindelsesordene AND, OR, BUT, WHILE, YET:

Poland has begun negotiating membership of the EC, *and* Lithuania is expected to do the same soon.

You must hand in your essay on Friday, *or* you will receive a mark of zero.

Britain has long been isolated in Europe, *but* now she is beginning to find allies.

A dropped goal counts three points in rugby union, *while* in rugby league it only counts one point.

Billions of dollars have been hurled into the Star Wars project, *yet* we appear to have nothing to show for this colossal expenditure.

Denne regel svarer til den danske regel om at der sættes komma foran en helsætning der indledes med konjunktion (RO, § 51.1). De konjunktioner der opereres med i dansk, er OG, ELLER, MEN, FOR, THI og SÅ:

Vinden peb, *og* tordenen rullede.

Enten er han syg, *eller* også er han bortrejst.

Du skal skynde dig, *men* du kan godt låne min cykel.

Selv dansede præsten ikke, *for/thi* det var ikke helt passende.

Jeg havde glemt min nøgle, *så* jeg kunne ikke komme ind.

Foran AND/OG, OR/ELLER og BUT/MEN sættes der, som det ses, komma på helt samme måde. På den anden side er der den forskel mellem reglerne at der foreskrives komma foran FOR/THI og helsætningskonjunktionen SÅ i dansk, men ikke foran de tilsvarende konjunktioner FOR og SO i engelsk, samt at der foreskrives komma foran WHILE og YET i engelsk, men ikke foran MENS og DOG i dansk.

At FOR mangler blandt de opregnede ord i engelsk, er overraskende, for i engelske ordbøger - fx *Longman Dictionary of Contemporary English* (LDCE) og *Oxford Advanced Learner's Dictionary* (ALD) - illustreres denne konjunktion med eksempler som følgende:

The old lady does not go out in the winter, *for* she feels the cold a great deal. (LDCE)

We listened eagerly, *for* he brought news of our families. (ALD)

I forhold hertil er kommateringen altså den samme i engelsk og dansk.

Ifølge reglerne er der forskel i kommatering foran SO og helsætningskonjunktionen SÅ: SÅ udløser komma på dansk, mens SO ikke figurerer i den engelske liste og derfor ikke burde gøre det. Manglende komma på engelsk bekræftes af ordbogseksempler som *The shops were closed so I didn't get any milk* og *The manager was ill so I went in his place* (ALD), men ikke af eksempler som *It was dark, so I couldn't see what was happening* og *I had a headache, so I went to bed* (LDCE).

Det er ikke svært at se at man under nogle betingelser har lyst til at sætte komma foran SO. Sammenlign følgende sætninger:

He closed the door so I couldn't get in.

He closed the door, so I couldn't get in.

Her har kommaet betydningsadskillende funktion, hvilket fremgår af at der er to forskellige danske oversættelser:

Han lukkede døren så jeg ikke kunne komme ind.

Han lukkede døren, så jeg kunne ikke komme ind.

På dansk sættes der normalt ikke komma i den første sætning, for dér er der ikke tale om sammenføjning af to helsætninger: som det fremgår af adverbialet (billedet) IKKEs placering foran verbalformen *kunne*, er sætningen der følger efter SÅ, en *ledsætning* (bisætning). I den anden sætning, hvor adverbialet står efter *kunne*, er der derimod tale om sammenføjning af to helsætninger, så dér skal der efter de danske regler sættes komma.

At WHILE udløser komma i engelsk, er besynderligt, for denne konjunktion er ikke sideordnende, men klart underordnende, også når den bruges i betydningen 'men' som i de eksempler Trask anfører. Ikke desto mindre sættes der i nogle ordbøger komma foran WHILE:

Their country has plenty of oil, while others have none. (LDCE)

I andre ordbøger er der imidlertid ikke komma her:

I drink black coffee while he prefers it with cream . (ALD)

Der er intet overraskende i at billedet er broget undtagen ved AND/OG, OR/ELLER og BUT/MEN. Ingen af de øvrige forbindelsesord er nemlig klart sideordnende. WHILE er indiskutabelt underordnende, så her virker kommaet umotiveret, og YET - der kan have AND foran sig - er et forbindelsesord der samtidig fungerer som adverbial i den sætning det indleder (lige som NEVERTHELESS). Dansk FOR/THI ligger (lige som engelsk FOR) i en gråzone mellem sideordnende og underordnende konjunktioner. Det er nærmest beslægtet med de sideordnende, men adskiller sig fra OG, ELLER og MEN dels ved kun at kunne forbinde *sætninger* (ikke ord og ordgrupper), dels ved at det ikke tillader udeladelse af verbalet (udsagnsleddet) i den anden sætning:

Brun er vores rektor, og Bang (er) vores dekan.
Brun kan forflyttes, eller Bang (kan) fyres.
Brun er højt kvalificeret, men Bang (er) et mindre kontroversielt valg.
Brun er blevet ansat, for Bang er blevet forflyttet.

Heller ikke engelsk FOR er rent sideordnende: også for denne konjunktion gælder det at den kun kan forbinde sætninger, og at den ikke tillader udeladelse af verbalet i den anden sætning:

Tanner is our dean(,) and Stopford (is) our bursar.
Tanner can be transferred(,) or Stopford (can be) fired.
Tanner is highly qualified(,) but Stopford (is) a less controversial choice.
Tanner has been hired for Stopford has been transferred.

Udeladelseskomma (gapping comma)

Dette lidt kuriøse komma benyttes for at vise at et eller flere ord er blevet udeladt fordi de allerede er nævnt tidligere i sætningen:

Jupiter is the largest planet and Pluto, the smallest.

Her er *is* udeladt efter *Pluto* og erstattet af et komma.

I det danske system er der ikke noget udeladelseskomma, og der sættes således ikke komma efter *Pluto* i:

Jupiter er den største planet, og Pluto den mindste.

Her foreligger altså en kontant forskel mellem engelsk og dansk kommatering. I Trasks kommabog nævnes det imidlertid at udeladelseskomma ikke altid er nødvendigt, men kan undværes hvis sætningen er fuldstændig klar uden det. Et eksempel herpå er

Italy is famous for her opera composers, France(,) for her chefs and Poland(,) for her logicians.

Trask anbefaler at man bruger sin dømmekraft, og han nævner at man kan nøjes med at bruge udeladelseskomma i de tilfælde hvor der er risiko for misforståelse uden det. Som et eksempel på en sætning som uden udeladelseskomma kan give forståelsesproblemer kan nævnes *Peter is called Brown and Tom(,) Jones*.

Parenteskommaer (bracketing commas)

Efter denne regel benyttes et sæt kommaer til at markere en svag afbrydelse i en sætning, dvs. en afbrydelse der ikke forstyrrer sætningens forløb, og som kan fjernes uden at det resterende bliver uforståeligt:

These findings, we would suggest, cast doubt upon his hypothesis.
Schliemann, of course, did his digging before modern archeology was invented.
Darwin's *Origin of Species*, published in 1859, revolutionized biological thinking.

Hertil svarer i dansk reglen om *selvstændige sætningsdele*: "Med komma afgrænser man ord og sætningsdele der står med en vis selvstændighed, ofte ligesom uden for sætningen. De har tit karakter af ufuldstændige sætninger, og de kan i reglen udelades uden at sammenhængen bliver meningsløs" (RO, § 48.1):

Man kan, muligvis, finde en anden forklaring.
Han kom, som så ofte før, alt for tidligt til mødet.
Soldaterne havde, trætte og svedige efter den lange marchtur, lagt sig i grøften.

I begge sprog er der efter denne regel kommaer omkring parentetiske relativsætninger (henførende sætninger):

Rupert Brooke, who was killed in the war at the age of twenty-eight, was one of our finest poets.
Rupert Brooke, der blev dræbt i krigen som 28-årig, var en af vores fineste digtere.

En svag afbrydelse kan stå først i sætningen, og i så fald benyttes kun det afsluttende parenteskomma:

All in all, I think we can say that we've done well.
Unlike most nations, Britain has no written constitution.
Although Mercury is closer to the sun, Venus has the higher surface temperature.

I dansk er parenteskomma mindre almindeligt efter et indledende led. Som det fremgår af RO, § 48.2-5, sættes der komma efter tiltaleord, udråb/eder og led der er stillet uden for sætningen:

Kammerater, nu er tiden inde!
Øv, nu gik den i stykker.
Peter, ham kan vi vel stole på?

Der sættes også komma efter en indledende ledsætning:

Skønt Merkur er tættere ved solen, har Venus højere overfladetemperatur.

Her falder kommateringen imidlertid ikke ind under reglen om selvstændige sætningsdele, jf. at ledsætningen ikke kan fjernes uden at betydningen ændres afgørende, men under den specielt danske regel om at der altid sættes komma efter ledsætning (RO, § 52).

Endelig kan en svag afbrydelse stå som en parentetisk tilføjelse sidst i sætningen, og i så fald benyttes kun det indledende komma:

The use of dictionaries is not allowed, which strikes me as preposterous.
The pronunciation of English is changing rapidly, we are told.
The Rose Parade is held in Pasadena, a suburb of Los Angeles.

Under disse omstændigheder sættes der også komma i dansk:

Brug af ordbøger er ikke tilladt, hvilket jeg anser for uhyrligt. (RO, § 54.1)
Udtalen af engelsk er under hastig forandring, får vi at vide. (RO, § 51.5) The Rose Parade holdes i Pasadena, en forstad til Los Angeles. (RO, § 48.7)

I denne forbindelse nævner Retskrivningsordbogen at der sættes komma foran tiltaleord, udråb og eder, spørgende tilføjelser, led uden for sætningen, frit prædikativ, apposition samt forklaringer og præciseringer. Under disse betingelser sættes der også komma i engelsk. For eksempel kan komma foran en spørgende tilføjelse illustreres med følgende eksempler:

Du er medlem af partiet, ikke?
You're a party member, aren't you?

Forskellen mellem engelsk og dansk parenteskommatering vedrører således primært de selvstændige sætningsdele der står først i sætningen: Således placerede sætningsdele efterfølges i højere grad af komma i engelsk end i dansk (hvor dette som nævnt kun er tilfældet hvis der er tale om en ledsætning eller om tiltaleord, udråb/eder og led der er stillet uden for sætningen). Denne forskel kan illustreres med følgende eksempler hvor det første sætningsled er et adverbial der ikke har sætningsform:

Unlike most nations, Britain has no written constitution.

I modsætning til de fleste lande har Storbritannien ikke nogen skreven grundlov.

For begge kommasystemer gælder det imidlertid at reglerne ikke er faste. I Trasks kommagbog nævnes det at en svag afbrydelse ikke nødvendigvis udløser komma, og at begge de følgende sætninger er korrekt kommaterede:

Shortly before the war, he was living in Paris.
Shortly before the war he was living in Paris.

På tilsvarende måde nævner Retskrivningsordbogen at det ofte er "en skønssag om en sætningsdel står med en sådan grad af selvstændighed at den bør afgrænses med et omma" (§ 48.1).

Andre forhold

I dette afsnit skal der redegøres for nogle specifikke forskelle der ikke er behandlet ovenfor.

I overensstemmelse med reglen om at der sættes komma efter en ledsætning (RO, § 52), efterfølges en dansk relativsætning der ikke står sidst i sætningen, altid af et komma - også selvom den er ikke-parentetisk:

Den der ikke vil høre, må føle.
Den der sover, synder ikke.
Det hold (som) jeg arbejder på, starter kl. 22.30.

I engelsk sættes der ikke komma efter en ikke-parentetisk relativsætning:

The pictures which are being sent back by Hubble Space Telescope() may revolutionize our understanding of the universe.

I begge systemer holdes parentetiske og ikke-parentetiske relativsætninger imidlertid ude fra hinanden:

De gamle, der er afhængige af deres folkepension, er nu ved at være bekymrede.
(Dvs. alle gamle)
De gamle der er afhængige af deres folkepension, er nu ved at være bekymrede.
(Dvs. kun nogle gamle)
The elderly, who are dependent on their old-age pensions, are beginning to worry.
(Alle)
The elderly who are dependent on their old-age pensions are beginning to worry.
(Nogle)

Hvis man bruger det traditionelle danske komma, kan man ikke adskille disse to betydninger, og det må siges at være en svaghed ved systemet, især i genrer hvor entydighed er af afgørende betydning (fx juridisk sprog).

En anden specifik forskel mellem de to sprog skyldes reglen om at der i dansk altid sættes komma - eller et andet tegn - foran MEN (RO, § 47):

Vi ser ikke fjernsyn, men læser avis.
Hotellet var billigt, men også elendigt.
Trætte, men lykkelige kom de tilbage.

I engelsk sættes der ikke komma foran BUT i eksempler af denne type:

It's not the red shirt I wanted but the blue one.
They are poor but proud.

Derimod sættes der som nævnt komma foran BUT ved sammenføjning af to sætninger til en sammensat sætning, eller hvis BUT indleder et parentetisk indskud:

Britain has long been isolated in Europe, but now she is beginning to find allies.
Norway, but not Denmark, has long been isolated in Europe.

Endelig skal opmærksomheden henledes på følgende særlige anvendelser af komma:

- I engelsk benyttes komma til at opdele store tal bagfra i grupper a tre cifre, som fx 3,735,862. Her bruger dansk punktum eller mellemrum.
- I forbindelse med direkte tale sættes der i engelsk komma efter en indledende anførende sætning: *She said, "Mind your own business."* Her bruges der kolon i dansk (RO, § 58.1).
- I breve sættes der i engelsk normalt komma efter den indledende hilsen (fx *Dear Linda,*) og efter den afsluttende formular (fx *Yours sincerely,*). I dansk bruges der enten ikke noget skilletegn her (RO, § 41), eller der sættes udråbstegn efter hilsenen (RO, § 60.2).
- I decimaltal bruger man punktum i engelsk som i 1.5. Her bruger dansk komma.

Afslutning

Hvis man kan sætte korrekt nyt komma i dansk, er det en særdeles overkommelig opgave at lære sig engelsk kommatering. Stort set behøver man kun at skrive sig følgende regler bag øret:

1) Sæt ikke komma foran sidste led i en opremsning når de sideordnede led er sætninger:

Lisa speaks French, Juliet speaks Italian and I speak Spanish.
I said that Lisa speaks French, Juliet speaks Italian and I speak Spanish.

2) Sæt komma efter et ikke-sætningsformet indledende adverbial når dette står med en vis selvstændighed og/eller er langt:

All in all, I think I can say that we've done well.
With characteristic lack of imagination, she thought that they loved her for her mind.

3) Sæt ikke komma efter en ikke-parentetisk relativsætning:

The honour which you do me() is too great.

4) Sæt ikke komma foran BUT medmindre denne konjunktion sammenføjer to helsætninger eller indleder et parentetisk indskud:

They are poor() but proud.

5) Brug komma til opdeling af store tal samt normalt ved indledende hilsener og afsluttende formularer i breve.

6) Brug ikke komma (men punktum) i decimaltal.

7) Sæt i øvrigt komma som i dansk.

Vil man vide mere om tegnsætning i engelsk, kan Trasks bog anbefales, for den er både pædagogisk, instruktiv og underholdende. Trask har skrevet sin bog fordi han er træt af at læse tekster med dårlig tegnsætning, og han giver sine læsere følgende råd: "Husk at det er *dit* ansvar at udtrykke dig forståeligt. Læseren skal ikke være nødt til at slås med din tekst for at få hoved og hale på den."

Dårlig tegnsætning gør livet surt for læseren, og det gælder selvfølgelig både i engelsk og dansk.

Henvisninger

Brandt, Søren 1996. *Pas på sproget*. København. Amanda.

McArthur, Tom (red.) 1992. *The Oxford Companion to the English Language*. Oxford. Oxford University Press.

Trask, R. L. 1997. *The Penguin Guide to Punctuation*. Harmondsworth. Penguin Books.

Retskrivningsordbogen (2. udg.) 1996. Dansk Sprognævn. København. Aschehoug.

Longman Dictionary of Contemporary English. London. Longman.

Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford. Oxford University Press.

Niels Davidsen-Nielsen (f. 1937) er professor i engelsk ved Handelshøjskolen i København, medlem af Dansk Sprognævn.

[Til indholdsfortegnelsen](#)

Berigtigelse

I artiklen *Om -s eller ingenting i toleddede navne* (Nyt fra Sprognævnet 1998/4) indsneg der sig desværre den fejl at Læssøe, der faldt i slaget ved Isted 1850, blev betegnet som *søhelt*. Fejlen skyldtes at der i manuskriptet oprindeligt var tale om Willemoesgade og tilhørende søhelt. Der stod: "*Willemoesgade* på Østerbro er opkaldt efter søhelten *Peter Willemoes*, der faldt i slaget ved Sjællands Odde 1808". Han blev erstattet af *Læssøe*, men *søhelten* blev stående.

Vibeke Sandersen

[Til indholdsfortegnelsen](#)
